

Тищенко Ірина Вікторівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
за спеціальністю «Психологія» ННІЗДН
Національної академії внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО БУЛІНГУ

На сьогодні вираженою проблемою, яка викликає занепокоєння, є дитячий булінг. Ще зовсім недавно, якихось десять років назад, зазначене поняття у суспільстві було відсутнє, при цьому дитячі конфлікти завжди були присутні у шкільних колективах, але вони носили поодинокі випадки і не мали постійного характеру, не мали притаманних булінгу ознак:

- систематичність (повторюваність) діяння;
- наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі;

- наслідки у вигляді психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страху, тривоги, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

Людину, яку вибрали жертвою, намагаються принизити, залякати, ізолювати від інших різними способами. Найпоширенішими видами булінгу є:

- *фізичний* (штовхання, підніжки, зачіпання, бійки, стусани, ляпаси, нанесення тілесних пошкоджень);

- *психологічний* (принизливі погляди, жести, образливі рухи тіла, міміка обличчя, поширення образливих чуток, ізоляція, ігнорування, погрози, жарти, маніпуляції, шантаж);

- *економічний* (крадіжки, пошкодження чи знищення одягу та інших особистих речей, вимагання грошей);

- *сексуальний* (принизливі погляди, жести, образливі рухи тіла, прізвиська та образи сексуального характеру, зйомки у переодягальнях, поширення образливих чуток, сексуальні погрози, жарти);

- *кібербулінг* (приниження за допомогою мобільних телефонів, Інтернету, інших електронних пристроїв).

Якщо розпочати вивчення даного питання і спрямувати свій погляд до минулого, то булінг був притаманний у більшості своїх чоловічим колективам, які вимушені перебувати у замкнутому колі, а саме це – армійські колективи і місця відбuvання покарань. Людина сформована як особистість попадаючи у закритий простір, із обмеженим колом спілкування розпочинає боротьбу за розміщення в ієрархії певного соціуму. І якщо для армійському колективу характерними видами булінгу були фізичний, психологічний і крайнє рідко економічний, то для місць позбавлення волі притаманні всі види булінгу. Потрібно згадати таке ганебне поняття в армії як «дівчина», коли примушувались слабкіші по духу солдати нести службу за інших, прибирати, прасувати, прати речі за товаришів по службі, переносити фізичні і психологічні знущання, що призводили до надзвичайних

подій. Міністерством оборони СРСР для протидії такому ганебному явищу навіть була створена «Рада матерів», як мала доволі широкі повноваження, тобто на загальнодержавному рівні було визнано проблему, яку на сьогодні названо «булінг». І якщо в місцях позбавлення волі ці явища визначаються субкультурою кримінального світу, зламану психікою та відсутністю моральних засад, то постає питання як у вчорашніх школярів, які були призвані на службу при зміні середовища проживання у найкоротші строки відбувається моральна деформація?

Постає питання формування особистості і насамперед яскравим взірцем для дитини є сім'я і соціум в якому перебуває вона. Наголошуємо, що сім'я це фундамент на якому базується подальша надбудова і в залежності від моральних цінностей залежить міцність цієї будівлі.

Так, що є первопричиною виникнення булінгу у дитячих колективах?

Обов'язковою умовою є наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі.

Розпочнемо з кривдника (булера) – як показує практика це діти із матеріально забезпечених сімей або із неповних чи недостатньо фінансово забезпечених сімей. В першому випадку кривдник показує свою соціальну значимість завдяки статкам батьків і впевнений, що в будь-якому випадку уникне відповідальності, а за потреби батьки та фінансовий ресурс усуне проблеми які можуть виникнути, другий випадок у дитини формується хибне бачення, що завдяки приниженню інших є шанс зайняти соціальний щабель в колективі. Одні користуються всездозволеністю, інші на їх думку безвихідністю та бажанням бути значущими, але і ті і інші йдуть шляхом приниження інших, щоб на фоні принижених зайняти вищий щабель у колективній ієрархії.

Закладення морально-ділових якостей людини розпочинається з дитинства і насамперед батьками, соціум дещо корегує, але не є визначальним для формування морально-психологічного стану людини. Батьки формують світосприйняття, моральні засади, шляхи вирішення конфліктних ситуацій тощо. Дитина як губка не тільки поглинає, але і відчуває нещирість, точно копіює поведінку батьків, їх моральні цінності. Кривдник, як аксіому сприймає будь-яке насильство, як норму поведінки, яка зазвичай присутня у сімейних відносинах і застосувавши насильство відносно інших вважає це нормою поведінки. Батьки в сім'ях яких будь-яке насильство є нормою в подальшому не тільки не засуджують дії своїх дітей, а навпаки шукають вину в діях інших. Хибна оцінка батьків в подальшому призводить до невідтворних процесів у психоемоційному стані дитини, що у подальшому руйнує особистість. Приймаючи, що батьки відіграють основну роль в формуванні особистості дитини, з метою попередження булінгу необхідно на першому етапі розпочинати вивчення та корегування поведінки батьків, їх світосприйняття та

соціально-правильної поведінки, що в подальшому надасть змогу провести психоемоційне корегування дитини.

Переходячи до сторони конфлікту «потерпілого», слід зазначити, що це дитина морально чи фізично слабка, що надає кривднику відчуття переваги, ще до моменту булінгу. І в цьому моменті також провина лягає на сімейні відношення дитини відносно якої здійснюється насильство. Батьки своєю поведінкою в повсякденному житті не підтримують та не підвищують соціальну оцінку дитини, а навпаки створюють передумови, що дитина відчуває себе вразливою та меншовартісною, що подавляє її як особистість і занижує власну оцінку себе. І знову для надання допомоги дитині потрібно провести психокорекцію батькам в першу чергу, а потім дитині. Один із чинників виключає позитивний результат в цілому.

Третьою стороною конфлікту є спостерігачі. Спостерігачі це потенційні кривдники, в яких спотворена морально-етична поведінка, відсутні ціннісні орієнтири і лише питання часу коли вони із спостерігачів перейдуть до активних дій. І в даному випадку сім'я є визначальним фактором, який безпосередньо впливає на поведінку та психоемоційний стан.

На привеликий жаль, підлітки здебільшого взагалі не знають як протидіяти цькуванню або бояться звертатися по допомогу до старших. Багато інцидентів залишаються без уваги ще через одну причину – школярі просто бояться стати такими ж жертвами, бо знають, що ніхто їх не захистить та не допоможе. Нерідко навіть ті, хто спочатку лише споглядав знущання, приєднуються до кривдників, саме через цей страх. І дивлячись на різноманітні способи булінгу, їх можна зрозуміти. Часто, здавалося б, у дитячому колективі виникає зовсім недитяча жорстокість та ненависть, бо в хід йдуть не просто образливі прізвиська чи насмішки, а навіть примус до неприємних людині дій, викрадення речей, погрози фізичною розправою та «звір'ячі» побиття. Булінг – не норма і потрібно його позбуватися. Проте скільки на це може піти часу – ніхто не знає. Звісно, зовсім викоринити таке явище, мабуть, неможливо, але варто хоча б спробувати.

Ткачук Іванна Дмитрівна,
ад'юнкт відділу докторантури
та ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРАВА ТА РЕЛІГІЇ ЯК РЕГУЛЯТОРІВ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Проблема взаємозв'язку права та релігії у системі соціальної регуляції має складний і неоднозначний характер, що потребує окремого теоретичного осмислення та обґрунтування.

У взаємодії права та релігії на перший план виходять правові та релігійні норми, які встановлюють певні правила поведінки людини в